

Д.В. Шиян, д-р екон. наук, доцент
Харківський національний економічний університет

ВПЛИВ ФАКТОРА ОЧІКУВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ЦІН НА ЗЕРНОВІ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми. Сьогодні ринок аграрної продукції в Україні залишається важкопрогнозованим. Це обумовлено багатьма факторами, серед яких можна виділити ситуацію на світових ринках, державну політику щодо підтримки сільськогосподарських виробників, ситуацію з експортними квотами зерна. Але головним чинником залишається фактор обсягів виробництва. Саме від його величини значною мірою і залежить ситуація з цінами на внутрішньому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ціноутворення в сільському господарстві постійно перебувають у центрі уваги науковців. Різним їх аспектам присвячена значна кількість наукових праць [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Також питання ціноутворення перебувають у центрі уваги законодавців нашої держави. Зокрема, ще у 2004 р. Верховною Радою України було прийнято Закон «Про державну підтримку сільського господарства України» [7]. У ст. 2.6. цього закону було вміщено визначення поняття «заставна закупівля» як зарахування до державного інтервенційного фонду об'єкта державного цінового регулювання предмета застави у разі, коли бюджетна позика та/або плата за її використання не були погашені у строк, передбачений договором. Крім того, були встановлені об'єкти державного цінового регулювання. До них віднесені такі види сільськогосподарської продукції: пшениця тверда, пшениця м'яка, зерно суміші пшениці та жита, кукурудза, ячмінь, жито озиме, жито ярове, горох, гречка, просо, овес, соя, насіння соняшнику, насіння ріпака, насіння льону, шишки хмелю, цукор-пісок (буряковий), борошно пшеничне, борошно житнє, м'ясо та субпродукти забійних тварин та птиці, молоко сухе, масло вершкове, олія соняшникова. Таким чином, до цього переліку потрапили головні види продукції сільського господарства, які формують лівову частку доходів підприємств.

Також законом встановлено поняття мінімальної інтервенційної ціни. Вона визначається як метрична одиниця окремого об'єкта державного цінового регулювання і є ціновим індикатором, який:

а) є підставою для прийняття рішення про здійснення фінансової інтервенції;

б) використовується для планування доходів продавців такого об'єкта в Україні та з іншими цілями.

Конкретна методика визначення інтервенційної ціни регулюється Постановою Кабінету Міністрів від 11 лютого 2010 р. № 159 «Про затвердження Методики визначення мінімальної та максимальної інтервенційної ціни об'єкта державного цінового регулювання» [8]. Цією методикою передбачено проведення розрахунку мінімальної інтервенційної ціни за формулою:

$$Ц = Н \cdot (1 + P/100) \pm K, \quad (1)$$

де Ц – мінімальна інтервенційна ціна;

Н – середньогалузеві нормативні витрати з виробництва об'єкта державного цінового регулювання;

Р – мінімальний рівень рентабельності окремого об'єкта державного цінового регулювання;

К – величина коригування мінімальної інтервенційної ціни, що враховує кон'юнктуру на внутрішньому та зовнішньому ринку.

Відповідно до закону було створено Аграрний фонд. Його головною метою є здійснення товарних або фінансових інтервенцій на організованому аграрному ринку України з використанням найкращої кон'юнктури біржового ринку, що склалася протягом періоду державного цінового регулювання.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є аналіз впливу фактора очікувань на формування ціни зернових культур та їх взаємозв'язок з очікуваннями стосовно обсягів продажу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб практично реалізувати наведені положення, нами була розроблена відповідна методика аналізу динамічних рядів, яка пов'язана з їх трансформацією в динамічні ряди ковзного очікування. Такий розрахунок здійснюється кількома етапами.

Визначають початковий період вирівнювання (5-10 часових відрізків або іншої довжини) за даного динамічного ряду. При цьому слід керуватися тими ж самими міркуваннями, що і під час вибору вікна згладжування ковзною середньою. Унаслідок цього отримується рівняння прямої $y = a_0 + a_1x$ за обраний період часу (вікно вирівнювання). Можливе вирівнювання за будь-якою функцією, але вирівнювання за прямою найбільш просто реалізувати та інтерпретувати.

За даними отриманого рівняння здійснюється прогнозування показника на один період уперед ($t+1$). Результатом є отримання прогнозного значення показника (X').

На третьому етапі розраховується різниця між фактичним (X) і прогнозним (X') значеннями $\Delta X = X - X'$. У разі, якщо тенденція змінилася, то ця різниця буде досить істотною. І навпаки, якщо вона збереглася, то величина ΔX не може значно відрізнятись від X . При цьому важливе значення має і знак ΔX . Якщо він від'ємний, то це означає, що прогнозне значення виявилось більше від фактичного, а отже реальні темпи росту були меншими, ніж можна було очікувати, ґрунтуючись на попередніх даних. Коли різниця позитивна, висновок буде протилежним.

На четвертому етапі весь описаний процес зміщується на один період уперед ($t+1$) і знову повторюється. У результаті первинний динамічний ряд перетвориться в ряд, який являє собою відхилення прогнозних даних від фактичних.

Однак методиці визначення ковзних очікувань властивий і певний недолік. Проблема полягає в тому, що багато економічних суб'єктів не схильні оцінювати поточні відхилення від прогнозних значень як небезпечний сигнал до збільшення рівня ризику й можуть віднести їх до кон'юнктурних коливань. У випадку, якщо ці відхилення будуть мати системний характер, тоді економічні суб'єкти можуть оцінити розвиток подій як реальний до підвищення рівня ризиків і скорегують свої подальші дії. Особливо ця ситуація актуальна для фондових ринків, де навіть протягом одного дня курси акцій можуть суттєво коливатися.

З метою реального врахування цієї ситуації в розрахунках було вирішено трансформувати викладену вище методику ковзних очікувань у такий спосіб.

На п'ятому етапі проводиться підсумовування величини ΔX за певний період часу (він може дорівнювати 5-10 періодам або якійсь іншій величині). У результаті отримане значення може мати як знак «+», так і знак «-». У випадку, якщо величина позитивна, то це свідчитиме про те, що за обраний період фактичні значення переважали над прогнозними, а отже, ситуація в економіці була дещо кращою, ніж можна було очікувати з урахуванням попередніх подій. У випадку, якщо значення негативне, висновок повинен бути протилежний. Було вирішено назвати отриманий показник сумарним ковзним очікуванням.

З погляду на рівень очікувань такі розрахунки важливі ще й тому, що в моменти невизначеності економіка стає важкопрогнозованою. Сума величини ковзного очікування (ΔX) буде суттєво відрізнятись від 0 або принаймні від середнього рівня. Це дасть підстави говорити про збільшення ризикованості та невпевненості економічних суб'єктів.

Тепер перейдемо до розгляду конкретних результатів дослідження динаміки цін на зернові культури, в яких використовувалась

вищезазначена методика. На рис. 1. наведено динаміку зміни ціни та обсягів реалізації зернових. Стосовно останніх зазначимо, що доволі чітко простежується їх сезонність. Так, пік продажів припадає на вересень та грудень, мінімум триває із січня по червень. При цьому різниця за обсягами продажу досягає трьох-чотирьох разів. Подібна ситуація пояснюється тією обставиною, що підприємства вимушені терміново продавати зібраний урожай з метою проведення розрахунків з постачальниками і банками за наданими кредитами. Це, у свою чергу, призводить до падіння цін на продукцію, що реалізується.

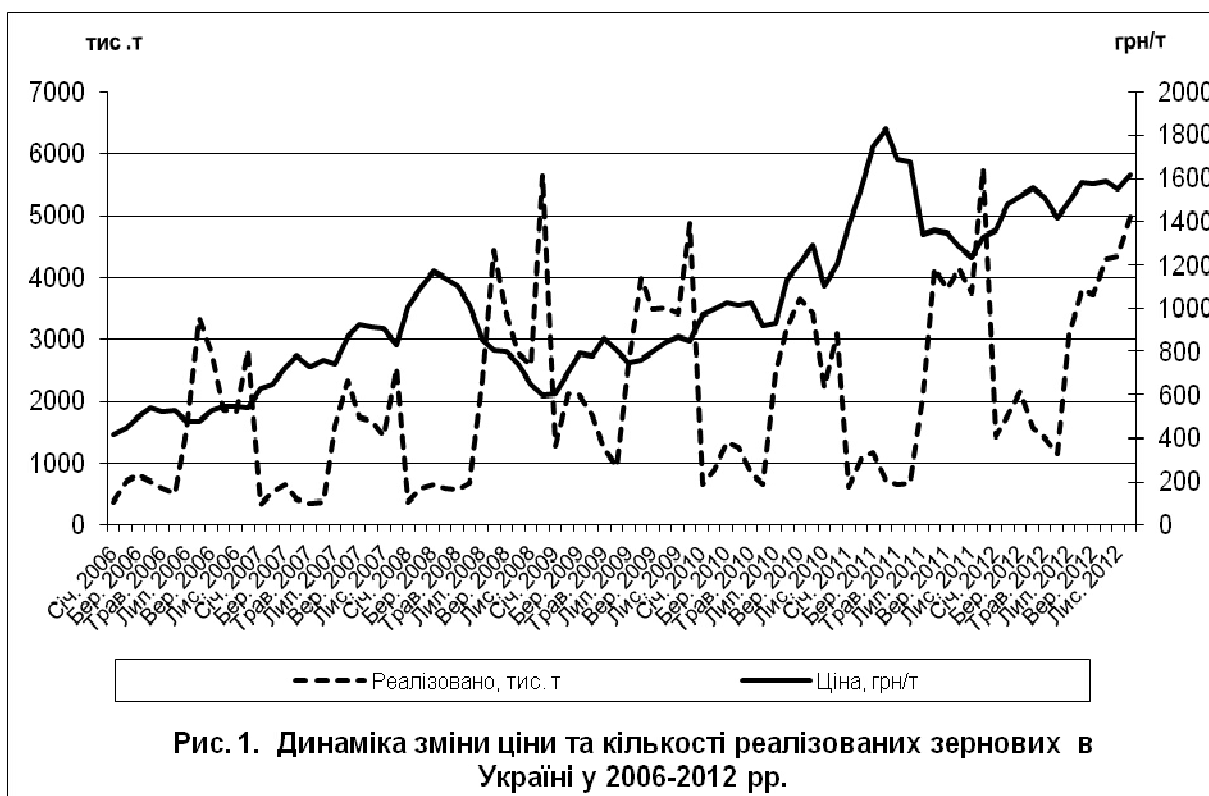
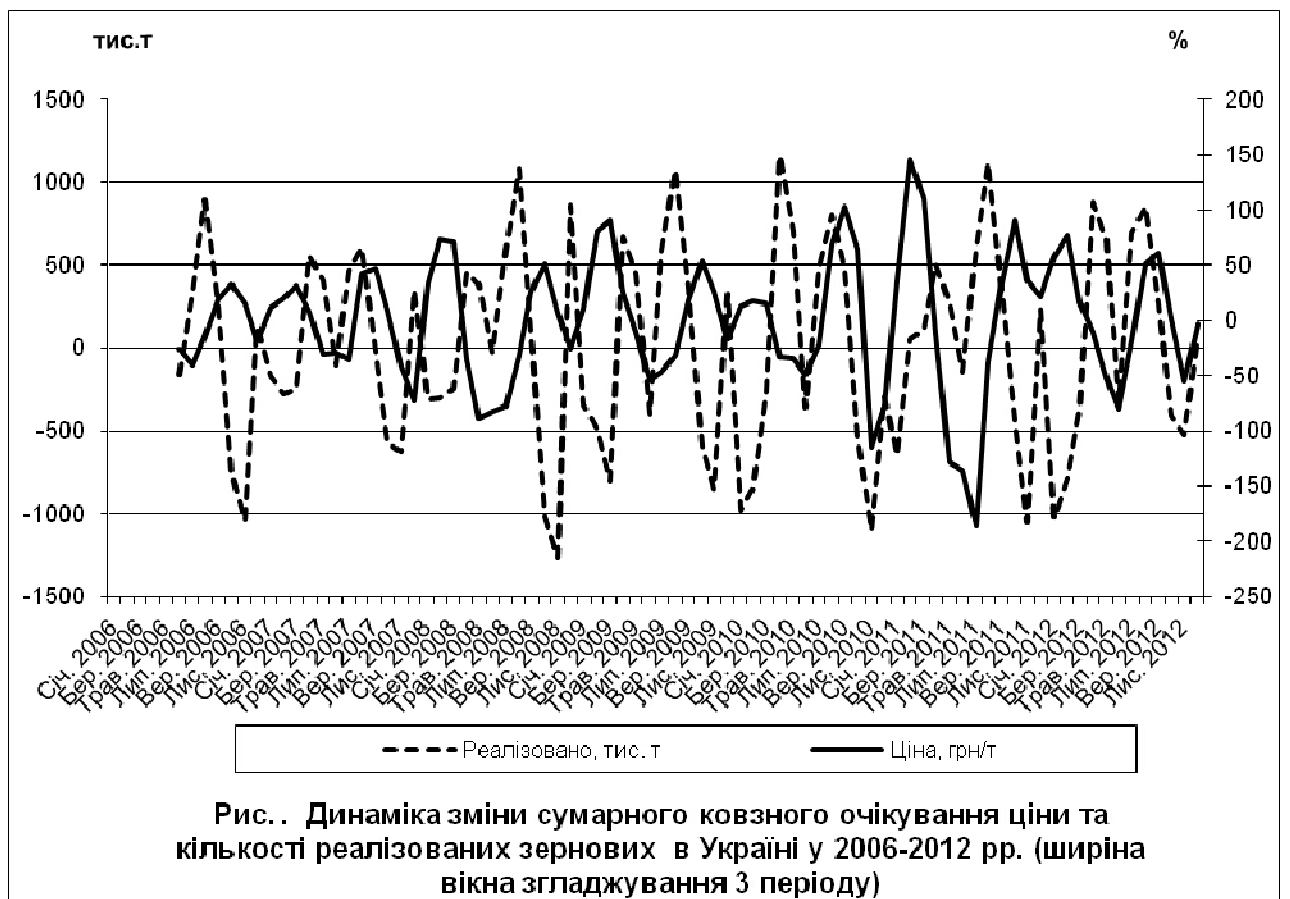

Рис. 1. Динаміка зміни ціни та кількості реалізованих зернових в Україні у 2006-2012 рр.

На наведеному вище графіку це падіння проявляється не чітко, однак якщо фактичні дані перевести в сумарні ковзні очікування, ми зможемо побачити закономірності, які були приховані на первинних даних (рис. 2). Зокрема, доволі помітним є той факт, що коливання кількості реалізованої продукції має значно більшу варіативність і більшу частоту коливань. Проведений спектральний аналіз підтвердив, що найбільш чітко вираженим циклом у динамічному ряді сумарного ковзного очікування кількості реалізованої продукції є період з тривалістю 4 міс., а в динамічному ряді сумарного ковзного очікування ціни реалізації – 6 міс. Таким чином, ці цикли будуть обов'язково збігатись один раз на рік, але з різними фазами, що, у свою чергу, призведе до локального падіння ціни.

Висновки. Такими чином, проведене нами дослідження засвідчило, що запропонований нами метод сумарного ковзного очікування дозволяє трансформувати динамічні ряди з виділенням прихованих коливань. Крім того, динамічні ряди при цьому набувають характеру, наближеного до стаціонарного.

Бібліографічний список: 1. Лукинов И.И. Воспроизводство и цены / И.И. Лукинов. – М.: Экономика, 1987. – 362 с. 2. Шпичак О.М. Теоретичні основи еквівалентного обміну в АПК / О.М. Шпичак // Економіка АПК. – 2007. – № 9. – С. 3-10. 3. Саблук П.Т. Ціноутворення в період ринкового реформування АПК / П.Т. Саблук. – К.:ННЦ ІАЕ, 2006. – 440 с. 4. Пасхавер Б.Й. Цінова конкурентність аграрного сектора / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 78-87. 5. Шпикуляк О.Г. Концептуальні основи ціноутворення в умовах аграрної економіки: теоретико-методологічні аспекти / О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 107-114. 6. Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.Я. Дем'яненко та ін. // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 3-20. 7. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України

[Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=1877>. 8. Про затвердження Методики визначення мінімальної та максимальної інтервенційної ціни об'єкта державного цінового регулювання: Постанова Кабінету Міністрів від 11 лютого 2010 р. N 159 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=159-2010>.

Шиян Д.В. Влияние фактора ожидания в формировании цен на зерновые. В статье предложена авторская методика использования суммарного скользящего ожидания на примере динамики изменения цен и количества продаж зерновых культур. Сделан вывод, что в данных динамических рядах имеют место циклы разной продолжительности.

Shiyan D. The Influence of Expectation Factor to Form grain Crops Prices. The author's methods to use the total sliding expectation on the example of dynamics in the change of prices and selling amount of grain crops have been adduced in the article. The Following conclusion has been drawn the cycles of various duration take, place in the given dynamic lines.